

Eestikeelse terminoloogia programm 2013–2017

1. SISSEJUHATUS	2
2. TERMINOLOOGIA MÕISTE, EESTIKEELSE TERMINOLOOGIA PRAEGUNE OLUKORD NING PROGRAMMIGA TAGATAV SIHTTASE, PROGRAMMI ÜLESANDED JA RISKID	3
2.1. TERMINOLOOGIA MÕISTE.....	3
2.2. EESTIKEELSE TERMINOLOOGIA OLUKORD PÄRAST RIIKLIKU PROGRAMMI „EESTIKEELSE TERMINOLOOGIA TOETAMINE (2008–2012)“ REALISEERIMIST	3
2.3. VISIOON AASTAKS 2017.....	3
2.4. TERMINOLOOGIATÖÖ KONKREETSED ÜLESANDED.....	3
2.5. PROGRAMMI TÄITMISEGA JA TÄITMATA JÄÄMISEGA SEONDUVAD RISKID.....	4
3. PROGRAMMI VALDKONNAD.....	5
3.1. TERMINITÖÖ JA SELLE KEELETEHNOLOOGILINE KESKKOND.....	5
3.2. TERMINOLOOGIAHARIDUS.....	5
3.3. TERMINOLOOGIANÕUSTAMINE.....	6
3.4. RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ.....	6
4. PROGRAMMI RAKENDAMINE	6
4.1. HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM	6
4.3. PROGRAMMI RAKENDUSÜKSUS.....	7
4.4. PROGRAMMI PÕHILISED TÄITJAD	7
4.4.1. <i>Eesti Keele Instituut</i>	7
4.4.2. <i>Kõrgkoolid</i>	8
4.4.3. <i>Tartu Ülikooli Sihtasutus (TÜ SA)</i>	8
4.5. INSTITUTSIOONIDE KOOSTÖÖ	8
5. PROGRAMMI TULEMUSTE RAKENDAMINE.....	9
6. PROGRAMMI RAHASTAMINE.....	9
7. PROGRAMMI SEOSD TEISTE ARENGUKAVADE JA PROGRAMMIDEGA	10
8. PROGRAMMI HINDAMINE JA ARUANDLUS.....	10

1. Sissejuhatus

Eestis on välja arendatud tänapäeva nõuetele vastav oskuskeelekorralduse süsteem, täiendamist vajab oskuskeelealase tegevuse rahastamise ning selle tulemuste rakendamise koordineerimine. Eestikeelse eri- ja üldhariduse pideva kaasajastamise ning seeläbi ühiskonna jätkusuutliku toimimise tagab ainult piisavalt moodne eesti oskusteave, mida luuakse ja arendatakse oskuskeele toel. Ilma pidevalt uueneva ja korrastatava eestikeelse terminoloogiata ei ole üld- ega erihariduse tänapäevasust ja kaasaegset ühiskonda võimalik tagada.

Eestikeelseks erialasuhtluseks on vaja korrastatud ja ulatuslikku oskuskeelesõnavara. „Eestikeelse terminoloogia programmi 2013–2017“ (ETP) eesmärgiks ongi niisuguse eesti oskuskeele arendamine, mis võimaldab nii erialast suhtlust kui ka uurimis- või käsitlusobjekti teaduslikku tunnetamist, kirjeldamist ning sidumist keele ja eriala mõistesüsteemi.

„Eestikeelse terminoloogia programmi 2013–2017“ põhimõtteliseks aluseks on Eesti Vabariigi põhiseadus, mille järgi riik peab tagama „eesti rahvuse, kultuuri ja keele säilimise läbi aegade“. Konkreetse suunise ETP koostamiseks annab „Eesti keele arengukava 2011–2017“ (kinnitatud Vabariigi Valitsuse määrusega nr 451 26. novembril 2010), mille meetmes 1 nähakse ette „koostada eestikeelse terminoloogia toetamise ja arendamise riiklik programm (2013–2017)“.

Programmi täitmise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium, selle rakendamist koordineerib Haridus- ja Teadusministeeriumi kureeritav ETP juhtkomitee. Programmi rakendusüksus on Eesti Rakenduslingvistika Ühing (ERÜ). Programmi põhitäitjateks on Eesti Keele Instituut, kõrgkoolid ja Tartu Ülikooli Sihtasutus; partneriteks on ministeeriumid ja põhiseaduslike institutsioonide (Vabariigi President, õiguskantsler, Eesti Pank, Riigikogu, Riigikontroll, kohtud) kantseleid, terminoloogiakomisjonid ning teised terminitööga kokku puutuvad ühendused ja üksikisikud.

Programm koosneb koos sissejuhatusega kaheksast peatükist ja kolmest lisast. Sissejuhatus järel, s.o teises peatükis käsitletakse terminoloogia mõistet, antakse ülevaade eestikeelse terminoloogia olukorrast, esitatakse visioon programmi lõpuks (2017) saavutatavast tasemest ning selle saavutamiseks vajalikust tegevusest ning kirjeldatakse programmi täitmatusega kaasnevaid riske.

Kolmandas peatükis kirjeldatakse programmi valdkondi: terminitöö korraldust terminikomisjonides ning selle tulemuste talletamiseks vajalikku keeletehnoloogilist keskkonda, terminoloogiakoolituse eri aspekte ning rahvusvahelist koostööd oskussõnavara alal.

Programmi neljandas peatükis määratletakse ETP rakendusüksus, põhilised täitjad ja partnerid ning nende tegevusvaldkonnad, juhtkomitee moodustamise põhimõtted ja ülesanded ning koostöö printsiibid.

ETP tulemuste rakendamisele on pühendatud viies peatükk. Käsitletakse nii rakenduse erialalisi, tehnilisi kui ka juriidilisi probleeme.

Kuuendas peatükis kirjeldatakse programmi rahastamist. Põhirahastajaks on Haridus- ja Teadusministeerium, aga aastast 2015 nähakse ette rahastamine ka teiste ministeeriumide poolt. Võimalik on ETP finantseerimine muudest allikatest.

Seitsmes peatükk on pühendatud ETP seostele teiste arengukavade ja programmidega, muu hulgas programmiga „Eesti keeletehnoloogia 2011–2017“ ning praeguste programmide „Eestikeelsete kõrgkooliõpikute koostamine ja väljaandmine 2008–2012“ ja „Eesti keel ja kultuurimälu 2009–2013“ võimalike jätkuprogrammidega.

Kaheksandas peatükis esitatakse ETP aruandluse ja hindamise süsteem.

Programmi lisades esitatakse Eestis tegutsevad terminikomisjonid, ülevaade riikliku programmi „Eestikeelse terminoloogia toetamine (2008–2012)“ täitmisest ja rakendusplaani aastateks 2013–2014.

2. Terminoloogia mõiste, eestikeelse terminoloogia praegune olukord ning programmiga tagatav sihttase, programmi ülesanded ja riskid

2.1. Terminoloogia mõiste

Terminoloogia ehk oskussõnavara on kõigi elualade terminitest moodustuv süsteem. Lähtudes terminoloogiast kui valdkonna tuumast käsitleb käesolev programm kogu oskuskeelega seotud probleemistikku.

Termin ehk oskussõna on mõiste keeleline tähis. Mõiste on abstraktse mõtlemise vorm, mis peegeldab tegelikkuse esemeid ja nähtusi nende oluliste tunnuste, seoste ja suhete kaudu.

Terminitöö hõlmab mõistete ja nende tähiste süstemaatilist kogumist, kirjeldamist, töötlust ja esitust ning vajadusel uute terminite loomist.

2.2. Eestikeelse terminoloogia olukord pärast riikliku programmi „Eestikeelse terminoloogia toetamine (2008–2012)“ realiseerimist

Eesti keele arengukavaga on seatud eesmärk, et „Eestis on välja arendatud omanäoline oskuskeeleõpetus ja oskuskeelekorralduse süsteem, mis on võimaldanud muutuvate aegadega kiiresti kohaneda“ (EKA, 21). Viimastel aastatel on terminoloogia-alast tegevust toetanud riiklik programm „Eestikeelse terminoloogia toetamine (2008–2012)“, mille kaudu on rahastatud terminikomisjonide ja nende võrgu loomist, komisjonide töö korraldamist, terminisõnastike projekte (eelkõige haridusterminoloogia sõnaraamatu koostamist), terminoloogia valdkonnas töötavate spetsialistide välja- ja täiendusõpet, terminitööd toetava ühtse IT-keskkonna loomist ning terminoloogiaga tegelevaid asutusi. Toetatud on rahvusvahelist koostööd, sh eesti keele tõlkijate tööd Euroopa Liidu institutsioonides (vt lähemalt lisa 2).

Seni ei ole saavutatud kõikide valitsusasutuste koordineeritud koostööd terminitööga tegelemisel, k.a selle rahastamisel ja tulemuste rakendamisel, ning täpsustamisel on võimalused koostööks Eesti Standardikeskusega. Seepärast pööratakse ETP raames erilist tähelepanu riigiasutuste koostööle ning vajadusele kaasata programmi täitmisse standardikeskus.

2.3. Visioon aastaks 2017

ETP rakendamise eesmärgiks on tagada selle lõpuks (2017) „Eesti keele arengukavale 2011–2017“ vastav „ajakohane eesti oskuskeel ning eri valdkondi võimalikult ühtlaselt kattev oskussõnavara“.

2.4. Terminoloogiatöö konkreetsed ülesanded

Terminoloogiatöö ülesanded tulenevad eesmärkidest, mis on kirjeldatud „Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010“ seires, „Eesti keele arengukavas 2011–2017“, riikliku programmi „Eestikeelse terminoloogia toetamine (2008–2012)“ senistes aruannetes ja 26. jaanuari 2011. a ministriumidevahelise nõupidamise otsustes.

EKA meede 1 (kirjakeele ühtsuse, üldarusaadavuse, asja- ja ajakohasuse tagamine) näeb selle eesmärgi täitmiseks oskuskeelekorralduse alal ette järgmised ülesanded:

- Arendada Eestile oluliste teadus-, tehnika- ja majandusharude ning huvialade oskussõnavara ning kaasata valitsusasutused oma valdkonna terminivara arendamisse.
- Toetada riiklikult terminitöö vorme (terminibaaside loomine, eriala terminikomisjonide tegevus, terminoloogiastipendiumid, oskussõnastike, erialaõpikute või -käsiraamatute koostamine, terministandardite koostamine).
- Tagada oskuskeeleinfo võimalikult lai levik (terminiandmebaaside jm allikate üldine kättesaadavus, info oskussõnastike ja andmebaaside kohta, nende kriitika) ja eestikeelse oskussõnavara kasutamine (mh doktoriväitekirjade ulatusliku eestikeelse kokkuvõtte kaudu, kui väitekirj ise on võõrkeelne).

- Arendada terminibaaside tarkvara.
- Anda kõrgkooliõppe osana või täiendusõppena oskuskeeleeõpet keeletespetsialistide kõrval ka teiste alade spetsialistidele, edendada terminoloogiapõhimõtete uurimist ja arendamist.
- Soodustada eri asutuste terminoloogiakoostööd, eriti riigiasutuste ja ettevõtjate koostööd EL asutustes töötavate ametnikega; suurendada üld- ja oskuskeelekoolituste abil üldist teadlikkust terminitöö vajalikkuse ja põhimõtete osas.
- Osaleda rahvusvahelises terminoloogiatöös ja terminoloogia ala rahvusvahelises teadustegevuses.
- Algatada Euroopa Liidu tasemel tegevus väikse kasutajaskonnaga keelte terminoloogia arendamiseks.

2.5. Programmi täitmisega ja täitmata jäämisega seonduvad riskid

ETP mittekäivitumisel on oluliselt raskendatud „Eesti keele arengukavas 2011–2017“ püstitatud ülesannete täitmine. Väheneb eesti oskuskeelega vastavus tänapäevase ühiskonna erialasuhtluse vajadustele ning võime seista vastu võõrkeelte, sh eriti inglise keele survele. Viimast tuleb eesti keelega paratamatult ja pidevalt suhestada, sh terminisüsteeme vastavusse viia nii, et pidevalt moderniseeruks ka keelekasutus üldharidussüsteemis ja oleks tagatud Euroopa Liidu teabe ajakohane tõlge. Valdkonnakaotus ja oskuskeelega vaegareng seavad kahtluse alla eesti keele kui Eesti Vabariigi riigikeele toimimise moodsa polüfunktsionaalse keelena, mis oleks piisavalt tänapäevane avaliku sfääri ja üldhariduse keel. Programmi käivitamiseta või tunduvalt alarahastuse korral vähenevad võimalused mõjutada eesti teaduskeele arengut väitekirjade koostamis- ja kaitsmisprotsessi kaudu. Küsitavaks muutuvad senised riigiprogrammi „Eestikeelse terminoloogia toetamine (2008–2012)“ elluviimiseks tehtud kulutused.

Põhiriski kõrval on ka väiksemaid, mida ei kaota programmi käivitamine. Nende hulgas on see, et ei suudeta saavutada ETP-s vastavalt EKA-le ette nähtud terminoloogiakoostööd riigi- ja arendusasutuste vahel. Ilmsete finantseerimisprobleemide kõrval seab see kahtluse alla programmi tulemuste ellurakendamise, mh keeleseaduses sätestatud ametliku keelekasutuse kirjakeele normile vastavuse kohustuse ja „Eesti kirjakeele normi rakendamise korra“ (VV määrus nr 71, 09.06.2011) täitmise.

Riskiks on ka võimalus, et programmi vahendeid kasutatakse ainult osalise efektiivsusega või jääb ETP toel algatatud tegevus jätkuta. Seda võimaldab vältida juhtkomitee töö, sh koostöölepingute täpne sõnastamine, ETP jooksev aruandlus ja tulemuste hindamine.

Põhimõtteline küsimus on vastulu ETP tegevuste riiklikuks finantseerimiseks vajaliku planeerimise ja terminitöö loominguks ning sellega seotud institutsioonide (valdavalt ühiskondlikel alustel töötavate terminikomisjonide) staatuse vahel. Selle ületamiseks tuleb leida planeerimist ja aruandlust võimaldavaid kompromisse.

ETP kavandatud eesmärkide saavutamist võib oluliselt raskendada see, et ei jätku terminoloogiakoolitusega eesti keele või terminoloogiatööst huvitatud eri valdkondade spetsialiste või mõlemaid. Kindlasti on negatiivne mõju eri koolkondade esindajate terminoloogilistel eriarvamustel nagu sellelgi, et mõne valdkonna spetsialistid ei järgi terminoloogilisi soovitusi.

3. Programmi valdkonnad

3.1. Terminitöö ja selle keeletehnoloogiline keskkond

Süsteemiliselt loovad ja korrastavad oskussõnavara Eestis aastakümneid juurdunud tava kohaselt terminikomisjonid ja väiksemad töörühmad, mõnel juhul ka üksikisikud. Mingi osa oskussõnavarast luuakse või eestindatakse standardimise tehniliste komiteede algatusel kokku kutsutud töörühmades projektipõhiselt. Töö tulemused koondatakse suurema või väiksema mahuga trükistesse, standarditesse, viimastel aastatel aga üha enam veebisõnastikesse ja terminibaasidesse. Terminoloogiaprogrammi põhimõte on, et programmi vahenditest loodud terminibaasid on avalikult kättesaadavad.

Terminibaasitarkvara arendamist on toetatud terminoloogiaprogrammist (2008–2012), keeletehnoloogia programmist ja Eesti keeleressursside keskuse kaudu. Terminitöö toetamiseks vajaliku andmebaasitarkvara edaspidise arendamisega tegeleb EKI. Eraldi versioonid tehakse tasuta kättesaadavaks leksikograafidele, terminoloogidele ja muude erialade esindajatest koosnevatele terminikomisjonidele. Süsteemi funktsionaalsus toetab tulevaste terminibaaside ja sõnastike sisulise ühtsuse parandamist.

3.2. Terminoloogiaharidus

Koolitusega tegelevad kõik programmi põhitäitjad ja partnerid, eelkõige kõrgkoolid ning partneritest kõrgkoolid, kuid neil on eri sihtrühmad. Suurim ning olulisim sihtrühm on kõrgkoolidel: üliõpilased (magistrandid, doktorandid), õppejõud ning avatud ülikooli raames ka teised sidusrühmad. Eesti Keele Instituudi ülesanne on nõustada ja koolitada praktilises terminitöös osalevaid isikuid, k.a terminihalduse keeletehnoloogilist keskkonda puudutavates küsimustes; Eesti Keele Instituudile kuulub juhtiv roll ELi institutsioonides töötavate eesti keele tõlkijate ja tõlkide koolitamisel (sh terminikoolituse kavade koostamine), koostöös Rahandusministeeriumiga riigiametnike terminikoolitusel. Tartu Ülikooli Sihtasutus korraldab terminoloogiavaldkonna stipendiumide konkursse ja määramist.

ETP toetab avalikus kõrgkoolides „Eestikeelse terminoloogia toetamise programmi (2008–2012)“ vältel alustatud terminoloogiaõppekavade täitmist. Otstarbekas on ülikoolide koostöö terminoloogiaõppe korraldamisel ning tähelepanu pööramine noorte terminoloogiaspetsialistide koolitamisele erialade piires. Toetudes eelkõige Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli õpetusvõimalustele ja -kogemustele, tuleb end nendes ülikoolides õigustanud kogemused ja meetodilised vahendid kasutusele võtta ka teistes kõrgkoolides. Eestikeelse terminoloogia loome ja kasutamise kõrval on oluline õpetada orienteeruma ka võõrkeelses terminoloogias.

Peale terminoloogia õppekavade tuleb kõrgkoolides ETP toetusel tagada valdkondlikud terminoloogiakursused eri erialadele ja õppetasemetele ning arendada terminoloogia täiendusõpet. Programm toetab keelekorraldajate koolitamist kraadiõppes ning soodustab kõrgkoolidevahelist koostööd eestikeelse oskussõnavara arendamisel. Viimast toetatakse ETP kaudu ka võõrkeelsete doktoriväitekirjade eestikeelsete resümee koostamist soodustades.

ETP toetab doktorikoolide jt institutsioonide terminoloogiaõpet ja terminitööd ning selle raames korraldatakse oskuskeele- ja terminiteadlikkuse parandamiseks kursusi, seminare ja konverentse, kuhu kutsutakse programmi vahendeid kaasates ka välisriikide tippspetsialiste.

Terminitöö motiveerimiseks ja edendamiseks määratakse eestikeelse terminoloogia sihtstipendiume nii üliõpilastele kui ka õppejõududele.

Programmi vahenditest toetatakse terminoloogia juhend- ja õppematerjalide (õpikud) koostamist ja väljaandmist ning võidakse muretseda õppekavade toimimiseks vajalikku erialakirjandust, sh sõnaraamatuid.

3.3. Terminoloogianõustamine

Ametliku keelekasutuse praktika on korduvalt osutanud vajadusele arendada riiklikult finantseeritavat termininõuandesüsteemi. ETP raames on parimad eeldused ministeeriumide, Riigikantselei ning põhiseaduslike institutsioonide nõustamiseks Eesti Keele Instituudil, kus on olemas nii üldkeelenõu andmise kogemused kui ka koolitatud terminoloogid. Terminõusüsteemi arendamine eeldab täiendavate ressursside eraldamist ja terminibaasi ESTERM pidevat ajakohastamist, samuti termininõuande raames tehtud töö tulemuste avalikustamist.

3.4. Rahvusvaheline koostöö

Omakeelse terminoloogia korrastamisel on vältimatu laiem konteksti tundmine, mistõttu ETP jätkab seniste tegevuste toetamist.

Riikliku programmi „Eestikeelse terminoloogia toetamine (2008–2012)“ raames tõhustati oluliselt rahvusvahelist koostööd. Võeti osa EAFT-i juhatuse tööst ja rahvusvahelistest terminoloogiakonverentsidest, vahendati regulaarselt rahvusvahelist oskuskeeleinfot, peeti loenguid Euroopa Komisjoni tõlkekeskuses, tegutseti riiklike terminoloogiaekspertidena Euroopa Komisjoni eesti keele osakonnas ning aidati täiendada ja korrastada Euroopa Liidu tõlkijate loodud terminibaasi IATE, samuti võeti osa Luxembourgis ja Brüsselis ELi institutsioonide eesti tõlkerühmade terminoloogiakoosolekutest. Tihenesid kontaktid väljaspool Eestit töötavate tõlkide ja terminoloogidega.

ETP eesmärkide kindlustamiseks rahvusvahelises kontekstis pööratakse Haridus- ja Teadusministeeriumi vahendusel Eesti esinduse poole Euroopa Liidu juures väikese kasutajaskonnaga keelte alase rahvusvahelise koostöö algatamise ettepaneku tegemiseks partnerriikidele. Väikese kasutajaskonnaga keelte oskussõnavara arendamine on kooskõlas Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liidu poolt toetatud seisukohtadega.

4. Programmi rakendamine

4.1. Haridus- ja Teadusministeerium

ETP peamine rahastaja on Haridus- ja Teadusministeerium. HTMi ülesanded ETP raames on:

- 1) koordineerida valitsusasutuste terminitööd,
- 2) moodustada ETP juhtkomitee,
- 3) sõlmida leping ETP rakendusüksusega.

4.2. Programmi juhtkomitee

ETP juhtkomitee ja selle esimehe nimetab ning töökorra kinnitab haridus- ja teadusminister.

Juhtkomitee ülesanded on:

- 1) jaotada ETP vahendid terminoloogiaprojektide teostamiseks; kinnitada juhendid ja statuudid ning nende alusel korraldatud projektikonkursside tulemused; kinnitada projektide täitmise aruanded,
- 2) kavandada koos EKlga selle terminitööd ja analüüsida püstitatud ülesannete täitmist,
- 3) teha ettepanekuid Haridus- ja Teadusministeeriumile Eesti Keele Instituudile terminitööks eraldatavate vahendite kohta ETPs antud ülesannete täitmiseks,
- 4) anda rakendusüksusele ülesandeid konkursside korraldamiseks, ekspertkomisjonide moodustamiseks ja lepingute sõlmimiseks, k.a ülesanne tagada ETP koordineerija töölevõtmine ja töö,
- 5) analüüsida terminoloogiaprogrammi käiku ja tulemusi ning vajadusel teha ettepanekuid programmi muutmiseks,
- 6) koostada programmi rakendusplaan,

- 7) arutada Eesti oskuskeelekorralduse üldküsimumsi ja teha sellealaseid ettepanekuid asjaomastele institutsioonidele,
- 8) teha õigusloomealaseid ettepanekuid,
- 9) koostada ETP jätkuprogramm või jätkutegevuste kava alates 2018. aastast.

4.3. Programmi rakendusüksus

ETP rakendusüksus on Eesti Rakenduslingvistika Ühing (ERÜ). ERÜ on üksikisikuid ja asutusi koondav ühendus, mis koordineerib Eestis tehtavat rakenduslingvistilist tööd ning esindab Eestit maailma (AILA) ja Euroopa (AILA-Europe) rakenduslingvistika ühingutes. ERÜ annab välja kaht eelretsenseeritavat ajakirja (ERÜ aastaraamatut (ETISE tase 1.1.) ja ajakirja Lähivõrdlusi - Lähivertailuja (ETISE tase 1.2.)) ning korraldab igal aastal rakenduslingvistika kevadkonverentsi.

ERÜ ülesanded ETP raames on:

- 1) korraldada ETP konkursid, sh terminisõnastike ja terminibaaside konkursid,
- 2) sõlmida juhtkomitee ülesandel lepingud ETP täitjate ja partneritega,
- 3) hallata programmi juhtkomitee, sh koordineerija tegevust,
- 4) moodustada vajadusel ekspertkomisjone.

Ülesannete täitmiseks võib ERÜ kasutada kuni 11% ETP eelarvelistest vahenditest.

4.4. Programmi põhilised täitjad

4.4.1. Eesti Keele Instituut

Eesti Keele Instituut on teadus- ja arendusasutus, mille põhieesmärk on aidata kaasa eesti keele säilimisele läbi aegade eesti kirjakeele korraldamise ja arendamise, rahvuskultuuri seisukohalt oluliste sõnaraamatute koostamise ja toimetamise, andmekogude hoolde ning neid tegevusi toetavate alus- ja rakendusuuringute ning eesti keele keeletehnoloogilise toe loomise kaudu.

Eesti Keele Instituudi ülesanded ETP raames on:

- 1) uurida erinevate ainevaldkondade oskussõnu eesmärgiga leida vastav terminoloogia teistes keeltes,
- 2) talletada terminid ja nende kohta käiv terminoloogiline informatsioon terminibaasi, tehes koostööd vastava valdkonna asjatundjatega,
- 3) ajakohastada terminibaasis olevaid vananenud termineid, täiendades terminibaasi uute terminite ja vahepeal muutunud terminoloogilise infoga,
- 4) anda terminoloogilist nõu ja vastata terminipäringuile,
- 5) teha kättesaadavaks terminoloogiatööd tutvustav veebileht,
- 6) nõustada alustavaid või vajadusel tegutsevaid terminikomisjone nii terminiprojektide algatamisel kui ka terminiprojektide elluviimisel, k.a terminihalduse keeletehnoloogilist keskkonda puudutavates küsimustes,
- 7) tegelda terminiprojektide juhtimisega,
- 8) välja töötada terminibaasi tarkvara ja koolitada selle kasutajaid,
- 9) arendada välja termininõuande- ja oskuskeelehooldesüsteem,
- 10) teha koostööd rahvusvaheliste institutsioonidega (EL); anda termininõu ja korraldada koolitusi Euroopa Liidu institutsioonide eesti keele tõlkijaile ja tõlkidele ning vabakutselistele tõlkijatele ning teavitada eurokeelehooldes kodulehe kaudu või igal aastal koostatava artiklikogumiku abil uutest terminitest ja terminiuudistest.

Ülesannete täitmiseks eraldatakse Eesti Keele Instituudile vahendid haridus- ja teadusministri käskkirjaga.

4.4.2. Kõrgkoolid

Kõrgkoolide ülesanded ETP raames on:

- 1) korraldada terminoloogiaõpet,
- 2) korraldada terminoloogiaseminare ja –konverentse.

4.4.3. Tartu Ülikooli Sihtasutus (TÜ SA)

Tartu Ülikooli Sihtasutuse ülesanded ETP raames on:

- 1) korraldada terminoloogia sihtstipendiumide konkurss ja sõlmida stipendiumilepingud,
- 2) korraldada võõrkeelsete doktoriväitekirjade eestikeelsete resümeele stipendiumide konkurss ning sõlmida stipendiumilepingud,
- 3) kontrollida lepingute täitmist ning esitada aruanne ETP rakendusüksusele.

Korralduskulude, k.a juhtimiskulude täitmiseks võib TÜ SA kasutada kuni 10% talle ETP raames eraldatavatest vahenditest.

4.5. Institutsioonide koostöö

ETP elluviimisest võtavad rakendusüksuse ja põhitäitjate kõrval ning juhtkomiteega koostöös osa programmi partnerid.

ETP partneriteks on ministeeriumid, Riigikantselei, põhiseaduslikud institutsioonid, erialade terminikomisjonid, Eesti Standardikeskus, Emakeele Selts (eelkõige ESi keeleteoimkond) ja Eesti Teaduste Akadeemia.

„Eestikeelse terminoloogia programmi 2013–2017“ realiseerimise äärmiselt oluliseks eelduseks on HTMi vahendusel toimuv valitsusasutuste, sh kõikide ministeeriumide terminoloogiatöö koordineerimine. Ministeeriumid ja Riigikantselei toetavad terminitööd, rahastades (vastavalt oma arengukavadele) oma keeleteoimetajate tööd, riigiametnike terminoloogiakoolitust, oma valdkonna terminikomisjonide tööd ja vastavate terminisõnastike ja terminibaaside koostamist. Ministeeriumid ja põhiseaduslikud institutsioonid toetavad ETP tulemuste ellurakendamist.

Erialade terminikomisjonid loovad ja korrastavad oma valdkonna eestikeelset oskussõnavara, koondavad selle andmekogudesse ning tagavad avaliku juurdepääsu terminivarale.

Eesti Standardikeskus (EVS) arendab tehnilisi võimalusi, et tagada ulatuslik vaba juurdepääs eestindatud terministandarditele ning muudes Eesti standardites määratletud terminitele ja nende definitsioonidele, juhindudes sealjuures rahvusvaheliste ja Euroopa standardimisorganisatsioonide nõuetest.

Emakeele Selts, eelkõige selle keeleteoimkond analüüsib oskuskeeleloomet eesti kirjakeele normi seisukohalt.

Eesti Teaduste Akadeemia aitab kaasa terminiinfo levitamisele ning terminoloogiatöö üldsuundade kujundamisele. Eesti Keele Instituut toetab terminikomisjonide tegevust, pakkudes nõuannet ja tehnilist tuge terminikogude haldamiseks.

Rahvusvahelist terminoloogiatöökogude vahelist koostööd korraldavad Eesti Keele Instituut ja kõrgkoolid kui ala uurimisasutused ning vajadusel Haridus- ja Teadusministeerium keelevaldkonna juhtiva ministeeriumina.

5. Programmi tulemuste rakendamine

ETP tulemuste rakendamise eelduseks on avalikkuse ja eri valdkondade spetsialistide informeerimine programmi raames loodud ressursidest. Selleks tuleb välja arendada riiklike vahenditega toetatud termininõuande ja oskuskeelehooldesüsteem, teavitada oskuskeeleinfo tarbijaid kodulehtedel, voldikutel ning eri meediakanalite vahendusel.

ETP toetusel välja töötatud ja korrastatud terminite kasutamist tuleks tungivalt soovitada teiste terminoloogiaga haakuvate valdkondade projektide elluviimisel (nt riiklikud programmid „Eesti keel ja kultuurimälu 2014–2018“, „Eestikeelsed kõrgkooliõpikud 2013–2017“ jt) ja seadusandluses.

ETP toetab valdkonnaterminite standardisatsiooni ja kasutuselevõttu, sh Riigikantselei vahendusel.

6. Programmi rahastamine

ETP rahastamine peab kindlustama selles püstitatud ülesannete (tulenevad „Eesti keele arengukavast 2011–2017“, meede 1) täitmise.

ETP (taotluslik) rahastusplaani koosneb põhirahastaja, HTMi toetusest programmi haldavale Eesti Rakenduslingvistika Ühingu, haridus- ja teadusministri käskkirjaga Eesti Keele Instituudile antud vahenditest ning alates aastast 2015 ka teiste ministriumide toetusest. Ministriumide rolliks kavandatakse rahvusvahelise koostöö toetamist, iga ministri oma haldusalasse kuuluva kuni nelja valdkondliku terminikomisjoni osalist toetamist (suurusjärgus kuni 2000 eurot komisjoni kohta aastas) ning ministriumidevahelise koostöö, sh terminoloogiakoolituse kulutuste katmist. Ministriumide rahastamise kavandamisel arvestatakse nende toimuvat tegevust terminoloogiavaldkonna arendamisel. Ministriumide kaasamisega saavutatakse terminoloogiaarenduse tänapäeva nõuetele vastav tase ning soodustatakse oluliselt terminiarendustöö tulemuste rakendamist.

ETP tegevuste maksumust ja rahastamist kirjeldatakse täpsemalt programmi rakenduskavas (lisa 3), mis koostatakse aastateks 2013–2014 ja 2015–2017. Üksikasjalik rakendusplaan, mida juhtkomitee korrigeerib ja täiendab vastavalt rahaliste võimalustele ja ministriumide ettepanekutele, kinnitatakse koos iga-aastase riigieelarvega. 2013. aasta vahendid on tagatud HTMi eelarve ning teiste ministriumide eelarvetega.

Eesti Keele Instituuti rahastatakse terminoloogiatoote osas haridus- ja teadusministri käskkirja alusel, mille koostamisel arvestatakse ETP juhtkomitee soovitusi. Programmi põhitäitjate ning partnerite terminoloogiaalase töö toetamine toimub Eesti Rakenduslingvistika Ühingu kaudu ühingu ja Haridus- ja Teadusministri vahel sõlmitava lepingu alusel.

Kõrgkoolid kasutavad ETP tegevuste rahastamiseks ka omavahendeid.

Ministriumid ja teised riigiasutused rahastavad oma valitsemisalaga seostuvat terminoloogiatoote; nii kõnealune tegevus kui ka rahastuse maht lähtuvad ministriumide oma arengukavast ning neid korrigeeritakse kooskõlas ministriumide planeerimisprotsessiga.

Programmi juhtkomitee taotleb lisavahendeid terminoloogiatoote jaoks nii Eesti kui ka rahvusvahelistest allikatest.

ETP kasutuses olevate rahaliste vahendite kasutamise otsustab programmi juhtkomitee.

Aastateks 2013–2014 kavandatakse programmi vahendeid järgmiselt:

2013 – 148 542 eurot
2014 – 148 542
2015 – 262 000 eurot (aastast 2015 on lisatud teiste ministriumide toetus kogusummas 112 000 eurot)
2016 – 265 000 eurot
2017 – 270 000 eurot

7. Programmi seosed teiste arengukavade ja programmidega

Ajalooline side on ETPI riikliku programmiga „Eesti keel ja kultuurimälu 2009–2013“, mille eelkäijast, riiklikust programmist „Eesti keel ja rahvuslik mälu 2004–2008“ praegu kehtiv terminoloogiaprogramm välja kasvas. Kuna oskuskeelega alase tegevuse toetamine kehtivas eesti keele ja kultuurimälu programmis on oluliselt vähenenud (vajaduse tõttu vältida programmide dubleerimist), siis tuleb koostööd sellega arendada mooduli „Eesti keel“ allmoodulite 1.1 ja 1.2 kaudu sõnaraamatute koostamise ja keeleteaduslike andmebaaside korrastamise, digiteerimise ja publitseerimise alal. Koordineeritud koostöö on eriti vajalik suurte projektide elluviimisel, kus ühe programmi vahenditest ei piisa. Tuleb otsida võimalusi terminoloogia-alase teadustöö ühisfinantseerimiseks.

Seos programmiga „Eestikeelsed kõrgkooliõpikud 2013–2017“ seisneb koostöös terminoloogiaprogrammi raames arendatava oskussõnavara kasutuselevõtuks ning mõlema programmi ühisfinantseerimisel toimuvate seminaride ja konverentside korraldamises.

Programm on seotud ka keeletehnoloogia riikliku programmiga, kust toetatakse terminibaasitarkvara arendamist.

8. Programmi hindamine ja aruandlus

Programmi elluviimise edukust hindab igal aastal ETP juhtkomitee. 2015. a I kvartalis esitab juhtkomitee Haridus- ja Teadusministeeriumile vahearuande programmi täitmise kohta ning 2018. a I kvartalis ETP täitmise lõpparuande. ETP elluviimise ning selle raames saavutatud tulemuste tutvustamiseks tuleb korraldada avalikke seminare ja konverentse ning kasutada massikommunikatsioonivahendeid.

Riina Koolmeister
keeleosakonna asejuhataja
osakonnajuhataja ülesannetes